

Socialdemo kratisk miljöpolitik

Innehållsförteckning

Utgångspunkter – att bygga ett hållbart samhälle	3
Vår syn på miljöfrågor	3
Problemen i dag	5
Så når vi våra mål	6
Naturen – basen för välfärden	7
Så vill vi ha det	7
Problemen i dag	9
Så når vi våra mål	10
Vattnet – grunden för allt liv	12
Så vill vi ha det	12
Problemen i dag	13
Så når vi våra mål	16
Maten – hållbar för kvalitet och hälsa	18
Så vill vi ha det	18
Problemen i dag	19
Så når vi våra mål	21
Produktionen – en hållbar tillväxt som skapar jobb	22
Så vill vi ha det	22
Problemen i dag	23
Så når vi våra mål	25
Handel och konsumtion – gör rätt miljöval	28
Så vill vi ha det	28
Problemen i dag	29
Så når vi våra mål	30
Avfall och kretslopp – återvinn det vi använt	31
Så vill vi ha det	31
Problemen i dag	32
Så når vi våra mål	33
Storstaden och miljön – Den hållbara staden	34
Så vill vi ha det	34
Problemen i dag	34
Så når vi våra mål	36
Sammanfattning av våra viktigaste förslag	39

Utgångspunkter – att bygga ett hållbart samhälle

Vår syn på miljöfrågor

Vi socialdemokrater vill bygga ett ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbart samhälle där människors livskvalitet kan öka. Vi skall ha en god ekonomisk utveckling utan att vår gemensamma miljö försämras.

Människans påverkan på klimatet måste bromsas. Människans tillförsel av skadliga ämnen i naturen skall minimeras. Djur och växter skall kunna leva och utvecklas i sina naturliga miljöer. I alla våra politiska beslut skall miljöperspektivet finnas med.

Vi är övertygade om att ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet förstärker varandra. Ett ekologiskt hållbart samhälle är en förutsättning för människors hälsa och välmående och för att vi skall värna de naturresurser vi behöver för att skapa en långsiktigt hållbar tillväxt. Ett samhälle där välfärden kommer alla till del skapar ett förtroende mellan människor som gynnar den ekonomiska tillväxten och ett gemensamt ansvarstagande för vår miljö. En hållbar ekonomisk tillväxt kan i sin tur användas för att utjämna sociala klyftor och investera i en bättre miljö.

Vi behöver därför bredda synen på miljöpolitiken. Miljöfrågorna är i dag inte frågor vid sidan om den vanliga politiken utan handlar om hur vi som socialdemokrater vill bygga ett modernt samhälle. Om hur vi lever och hur vi producerar våra varor.

Vi har en i grunden positiv miljösyn. Dagens miljöproblem går att åtgärda. En framåtsyftande miljöpolitik skapar nya möjligheter. Med ny miljövänlig teknik är det inte bara möjligt att minska vår miljöpåverkan utan också att skapa nya resurser för att utveckla vårt välfärdssamhälle. Genom att minska vår förbrukning eller återvinna det vi förbrukar kan vi minska belastningen på jordens gemensamma resurser.

För oss socialdemokrater är det uppenbart att marknaden ensam inte klarar de krav som klimatet och miljön ställer. Det ligger ett ansvar för oss som politiker och individer att göra det lönsamt för företagen att agera miljövänligt. Med rätt styrinstrument kan marknaden

utgöra en positiv kraft i att utveckla ny teknik och bygga ett hållbart samhälle. Politik och marknad fungerar bäst i ett nära samspel.

Vi tror på människan. Det går att åstadkomma stora förändringar genom att människor tar ett miljöansvar i sin egen vardag. Alla kan vi ändra hur vi lever och vad vi handlar. I våra bostadsområden och på våra arbetsplatser kan vi tillsammans med andra göra skillnad. Politiken har en viktig roll att ge ett tillräckligt stöd så att alla fullt ut kan göra aktiva val.

Miljöproblemen går inte att lösa utan solidaritet. Det är människor och länder med begränsade ekonomiska resurser som drabbas hårdast av miljö- och klimatförändringar. Det är den rika världen som förbrukar mest av jordens resurser. Kampen för en bättre miljö behöver därför gå hand i hand med kampen mot världsfattigdomen.

Miljöproblemen är i stor utsträckning internationella och kräver politiska insatser över nationsgränserna. Vi socialdemokrater är internationalister. Vi vill att Sverige skall vara pådrivande i det internationella arbetet på miljöområdet och att Sverige skall prioritera miljöfrågorna i arbetet inom den Europeiska unionen. Vi vill se en offensiv för den globala miljöpolitiken. En internationell klimatöverenskommelse behöver följas av fler internationella miljööverenskommelser.

För oss är det aldrig ett val att antingen göra insatser internationellt eller här i Sverige. Vi måste driva på en offensiv miljöpolitik både nationellt och internationellt. Sveriges möjligheter att påverka den internationella utvecklingen ökar om vi väljer att själva gå före.

I regeringsställning har vårt parti under en lång följd av år drivit en miljöpolitik i internationellt framkant. På slutet av 1960-talet kom de första naturvårdslagarna. Naturvårdsverket inrättades så tidigt som 1967. Sverige stod värd för FN:s första miljökonferens 1972. Världens första koldioxidskatt infördes 1991. Efter valet 1994 togs flera viktiga miljöpolitiska initiativ. Vi lade fram Miljöbalken och antog de nu gällande miljökvalitetsmålen. Satsningar på lokala investeringsprogram och klimatinvesteringsprogram genomfördes vilket resulterat i betydande minskningar av koldioxidutsläppen. Som ordförande i EU fick vi unionen att ställa sig bakom Kyotoavtalet. Ett grönt elcertifikatsystem inrättades också för att kraftigt bygga ut den förnybara energin.

Problemen i dag

Om hela världen hade den resursförbrukning som vi har i Sverige skulle det behövas 3,4 jordklot för att försörja jordens befolkning. Klyftorna mellan rika och fattiga länder och människor är mycket stora. De rika ländernas materiella konsumtionsbehov driver den globala tillväxten men bidrar också starkt till den ökande globala miljöbelastningen. Dagens utveckling är inte långsiktigt hållbart.

De globala miljöproblemen är betydande. Skadliga kemikalier, tungmetaller och gifter som sedan länge är förbjudna i EU används fortfarande runt om i världen. Skogar, jordar och grönområden är utsatta för hård press. Arter och hela ekosystem försvinner. Många människor saknar tillgång till rent dricksvatten. Torra, vattenbrist och jorderosion förstör möjligheterna till försörjning. Klimatförändringarna riskerar att allvarligt förändra förutsättningarna för livet på jorden.

Sverige har på flera områden haft en positiv miljöutveckling tack vare en utvecklad forskning, en engagerad och pådrivande miljörorelse, ett väl fungerande arbetsmiljöarbete som förstärkt också miljöarbetet och ett antal strategiska politiska beslut. Halterna av miljögifter har exempelvis kraftigt minskat, vilket bland annat resulterat i att havörnspopulationerna ökat betydligt. Luftkvaliteten i våra storstäder har förbättrats och utsläppen av växthusgaser minskat trots en hög tillväxt.

Samtidigt återstår mycket att göra. Den socialdemokratiska regeringen fastställde 16 nationella miljö kvalitetsmål som skall uppnås till 2020 för att säkra en hållbar utveckling på alla områden (se bilaga). Miljömålsrådet visar i sin senaste utvärdering av målen att fler än hälften är mycket svåra eller inte möjliga att nå inom tidsramen¹. Utvecklingen går åt rätt håll, men det går för långsamt. Vi behöver därför en nystart i den svenska miljöpolitiken.

Särskilt oroväckande är att Sverige inte klarar målet om begränsad klimatpåverkan. Även om Sverige ligger långt före andra länder minskar inte heller de svenska utsläppen i den takt som klimatet kräver. Den positiva svenska utvecklingen har bromsats på grund av regeringens brist på åtgärder. De drar ner ambitionerna för klimatpolitiken och backar in i framtiden.

¹ <http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/25/37/45f94f02.pdf>

Stora problem finns också för havsmiljön. Övergödningen är betydande och situationen för flera fiskarter kritisk. Haven är i obalans. Miljömålen går inte att nå. Det krävs nya åtgärder.

Vi ser störningar i den biologiska mångfalden och i viktiga ekosystem. Känsliga områden i skogar, våtmarker och grönområden behöver skyddas.

Det finns miljöproblemen även i vår absoluta närhet. Den mat vi äter och de kläder vi har på oss är inte alltid fria från kemikalier eller tungmetaller, vi lever med farliga utsläpp från trafiken och i Sverige finns sjöar som man inte längre kan bada i.

Så når vi våra mål

Vi ser stora fördelar med att fortsätta arbetet med övergripande nationella miljömål som kan brytas ner till delmål. Miljömålen gör det tydligt vilka insatser som krävs på olika områden.

Miljömålen måste dock ständigt utvecklas. Klimatfrågan måste tydligare lyftas fram och målen bättre relateras till varandra. Åtgärder på ett område påverkar förutsättningarna att nå målen på andra områden.

Miljömålen är politiska målsättningar. För att nå målen krävs en bra avvägning mellan olika styrmedel i miljöpolitiken utifrån vad som är bäst för miljön och vad som är ekonomiskt mest effektivt.

Vi vill se en grön skatteväxling i miljöpolitiken som också stimulerar nya jobb. Det som är bra för miljön skall stimuleras med sänkt skatt eller ökade anslag. Miljösatsningarna kan finansieras med skatte- och avgiftshöjningar på sådant som skadar miljön.

En effektiv miljöpolitik förutsätter därutöver också lagstiftning. Ämnen som är hälsofarliga skall förbjudas. Enstaka aktörer skall inte kunna smita undan genom att inte leva upp till de miljökrav som de flesta på marknaden följer. Därför behöver miljökraven i lagstiftningen successivt skärpas.

Ytterligare ett medel att ställa effektiva miljökrav är genom offentlig upphandling. Genom att den offentliga sektorn alltid upphandlar de produkter som är mest miljövänliga och energieffektiva kan en marknad för dessa produkter snabbare växa fram. All offentlig upphandling skall därför innehålla tydliga miljökrav och krav på energieffektivitet. Lagen om offentlig upphandling behöver ses över för att ytterligare förbättra möjligheterna att ställa miljökrav vid upphandling.

Den Europeiska unionen har en mycket viktig roll att spela inom miljöpolitiken, både som global aktör och genom att driva en egen radikal politik. EU har kompetens på miljöområdet och kan lagstifta om tydliga miljökrav. Beslut som EU fattar och som gäller på hela den inre marknaden har stor betydelse för miljön. Sverige skall därför fortsätta att aktivt driva på miljöarbetet inom EU.

Miljöfrågan har också en mycket nära koppling till fattigdomsbekämpningen. Tillgång till rent vatten, säkra livsmedel, en fungerande avfallshantering och en miljö utan gifter och kemikalier har stor betydelse både för människors hälsa och för ett lands ekonomiska utveckling. FN:s miljöprogram UNEP behöver utvecklas och ges en tyngre roll i FN:s arbete. Miljöfrågorna behöver lyftas i de internationella handelsförhandlingarna. En del av de svenska biståndsmedlen skall också användas till miljöinsatser som vattenrening, avfallshantering och stöd till hållbart jordbruk.

Naturen – basen för välfärden

Så vill vi ha det

Naturen är basen för allt liv. Genom att värna och utveckla naturen investerar vi i vår egen framtid. Vi människor är en art bland otaliga andra på jorden och våra liv är nära förbundna med allt annat liv på vår gemensamma planet.

Vi vill värna den biologiska mångfalden. När mångfalden och den genetiska variationen minskar blir naturen mer känslig för sjukdomar och andra störningar. Unika djur- och växtarter försvinner. Genom att skydda områden med unik natur kan vi bevara den biologiska mångfalden för framtiden.

Att kunna vandra fritt i skog och mark har för många av oss ett oersättligt värde. Naturen ger möjligheter till motion och förbättrad folkhälsa. Det är därför viktigt att så många människor som möjligt kan besöka och ta del av våra naturområden.

I Sverige har vi en allemansrätt som ger alla möjlighet att ta del av vår gemensamma natur. Att allmänhetens tillträde till naturen går före äganderätten är för oss en viktig ideologisk princip. Vi vill därför slå vakt om allemansrätten.

Naturen är också en grundläggande förutsättning för vår ekonomiska tillväxt och vår välfärd. Naturen ger oss råmaterial för mat, kläder, bostäder, möbler, förnybar energi och mycket annat. Människans förmåga att tillgodogöra sig dessa naturresurser hänger nära samman med våra möjligheter att skapa ett bra liv för alla.

Samtidigt måste vi ha en ekologiskt hållbar användning av våra naturresurser. Om vi använder mer resurser än vad naturen kan återskapa undergräver vi vår långsiktiga ekonomiska utveckling. Dagens konsumtion sker då på bekostnad av framtida generationers möjligheter att leva ett bra liv.

Skogen är en central naturresurs i Sverige. Drygt halva Sveriges yta är täckt av skog. Sveriges skogsmark utgör en fjärdedel av skogsmarksarealen inom EU, vilket gör Sverige till unionens största skogsland. Skogen i Sverige växer i dag. Varje år växer 100 miljoner kubikmeter till i de svenska skogarna och av denna tillväxt avverkas enbart cirka 80 procent.² Det är viktigt att vi även framöver kan fortsätta att förädla det vi tar ut ur skogen. Genom att utveckla mer kvalificerade produkter och bränslen ur skogsråvaran kan skogen fortsätta att ge ett viktigt framtida bidrag till den ekonomiska utvecklingen.

Vi har ett stort ansvar att använda skogen som ett verktyg i strävan mot en långsiktigt hållbar utveckling. Skogen skall inte bara ge råvara till skogsindustrin och byggsektorn och ge nya möjligheter till uttag av biomassa. Den skall också tillfredsställa våra behov av rekreation och naturupplevelser samt vara grogrund för den biologiska mångfalden. Dessutom kan skogen fungera som en koldioxidsänka, som tar upp koldioxid som annars skulle ha hamnat i atmosfären. En bra skogspolitik måste väga samman alla dessa krav. Därför vill vi slå vakt om balansen mellan miljömålen och produktionsmålen för skogsbruket.

² Källa Skogsindustrierna

De gröna näringarna omfattar mer än bara jord och skog. Där finns också livsmedelsförädling, gårdsbutiker, bioenergiproduktion, hästverksamhet, turistnäring etcetera. Jord- och skogsbruket med serviceföretag sysselsatte år 2007 totalt 75 152 personer.³ Vi vill ha en aktiv politik för att utveckla de gröna näringarna.

Problemen i dag

Vi ser i dag både på global nivå och i Sverige ett hot mot den biologiska mångfalden. I naturen försvinner alltid successivt ett antal arter och nya kommer till. Det som nu händer är att takten i utdöendet av djur- och växtarter ökat mycket kraftigt på grund av människans påverkan. Hur många arter som försvinner är svårt att beräkna och siffrorna varierar väldigt. En siffra som nämnts är 50 arter per dag, att jämföra med en naturlig takt – innan människan – om en art var tredje till femte år⁴. Klimatförändringarna riskerar att ytterligare förvärra problemen.

I Sverige finns ett stort antal hotade arter för vilka det krävs insatser om de skall överleva. Arterna finns i olika biotoper och på olika ställen i landet. Bland de akut hotade märks arter som fjällräv, fjälluggla, grönfläckig padda och ål. Arter som järv, flodkräfta och hälleflundra är i dag starkt hotade. Andra, som tumlare och pilgrimsfalk, är sårbara.⁵

En särskilt kontroversiell fråga rörande den biologiska mångfalden i Sverige har länge varit skyddet för björn och varg och de övriga stora rovdjuren. Konflikten mellan behovet att skydda dessa arter och att kunna röra sig fritt i skog och mark eller att hålla djur i de områden de rör sig uppmärksammas ständigt. Särskilt kring vargen har konflikterna varit stora. Etappmålet för varg är nu uppnått. 20 föryngringar har skett vilket innebär att det finns minst 200 vargar i landet. Vargen hotas dock fortfarande av inavel. Förordningarna om jakt på varg har under senare år mildrats – ändå fortsätter den illegala jakten.

Allemansrätten behöver ständigt försvaras. Bebyggelse i och kring naturområden – inte minst nära vatten – har gjort att möjligheterna att röra sig fritt i naturen minskat på flera håll i landet.

³ Källa SCB.

⁴ www.faktoider.nu

⁵ Källa Artdatabanken.

Det finns problem med både miljömålet och produktionsmålet för skogen i dag. Målet om skydd av skyddsvärd skog nås inte. Samtidigt finns möjligheter till ökad avkastning från skogen som inte fullt ut tas tillvara.

Globalt är skövling och missbruk av skogar ett stort miljöproblem. Inte minst kan stora problem uppstå för både klimatet och den biologiska mångfalden om regnskogarna fortsätter att skövlas i den takt som nu sker. Över 160 000 km² tropiskskog försvinner varje år, vilket motsvarar en dryg tredjedel av Sveriges yta. Under de senaste 100 åren har mer än hälften av den tropiska regnskogen försvunnit⁶.

Så når vi våra mål

Vi vill fortsätta avsättningen av statlig mark och inrättandet av naturskyddsområden för att skydda känsliga miljöer. På motsvarande sätt bör våra kommuner skydda viktiga frilufts- och naturområden och satsa på grönytor. Frivilliga avsättningar från privata markägare skall också stimuleras, men staten har ett särskilt ansvar att förvalta skyddsvärd mark.

Det är viktigt att försöka optimera värdena i naturskyddet. Möjligheterna att klara bevarandemålet på mindre yta men med en mer intensiv förvaltning skall alltid prövas. Tillgängligheten till skyddade områden är också viktig. Där områdena inte är så känsliga att människor helt måste hållas borta bör insatser vidtas för att ytterligare förbättra tillgängligheten, exempelvis genom vägar och vandringsleder. Turism i svenska naturskyddsområden skall stimuleras. Naturturismen är en viktig inkomstkälla för Sverige som vi behöver bygga vidare på. Vi ser positivt på fritidsfisket och menar att detta ytterligare kan utvecklas, inte minst i våra naturområden.

Det är viktigt att fler får möjlighet att lära känna och lära sig om djur och natur. Vi är positiva till att kommuner stöder naturparker och gårdar där exempelvis skolelever och barnfamiljer har möjlighet att komma i kontakt med djur och att skolorna har besök i naturen som en viktig del av undervisningen.

Politiken för att bevara fungerade ekosystem och hotade arter bygger på ett bra kunskapsunderlag genom en kvalificerad forskning och kontinuerlig inventering. Insatser som exempelvis artdatabanken är därför av stor vikt.

⁶ Källa: Världsnaturfonden

När frågor om skydd för den biologiska mångfalden prövas är det viktigt att en fullständig miljöprövning görs där även klimatfrågan tas med. I vår klimatplattform har vi föreslagit att Miljöbalken klimatanpassas så att klimathotet får större tyngd i samhällsplaneringen.

Vi menar att rovdjurspopulationerna i Sverige bör ligga på ungefär de nivåer de har i dag. Vi är öppna för att öka antalet vargar i Sverige, men det kräver vissa förutsättningar. En förutsättning är att möjligheterna till skydds jakt men också kvotjakt på varg i områden med särskilt stora problem ökar. En annan förutsättning är att inaveln bland Sveriges vargar minskar så att färre vargar får ett stort beteende. Ett sådant system bör möjliggöras genom ett större inslag av regional förvaltning av rovdjurspolitiken.

Rovdjuren kan också utgöra en lokal resurs om man utvecklar en rovdjursturism där man kan se de svenska rovdjuren i sina naturliga miljöer. Rovdjursturismen kan stimuleras genom ett särskilt nationellt program som arbetas fram tillsammans med berörda regioner och kommuner. Programmet bör knytas till andra satsningar för att utveckla våra naturområden och vår naturturism. En ökad kunskapsspridning om rovdjuren och deras naturliga beteende är också viktig om vi skall klara en hållbar förvaltning av rovdjursstammen.

Allemansrätten skall bevaras. Allemansrätten bör även framöver skyddas som en sedvanerätt. Strandskyddet behöver stärkas genom att det ges status som Riksintresse. Undantag skall kunna ges för glest befolkade områden med begränsat exploateringsstryck mot sina stränder. Strandskyddet skall regleras genom kommunernas översiktsplaner. Länsstyrelserna skall kunna pröva dispenser mot strandskyddet i ett helt område.

Sverige bör även fortsättningsvis ha ett mål för sin skogsproduktion som innebär att inte mer skall tas ut ur skogen än vad som återväxer. Skyddsvärd skog skall skyddas.

Skogsproduktionen kan öka genom effektivare skogsförvaltning och skogsgödsling – med naturgödsel – på de ställen där inte gödslingen riskerar att bidra till ökad övergödning. Energiskog skall stimuleras på lämpliga platser.

Vi är i grunden positiva till det arbete som utförs inom FSC – Forest Stewardship Council – där skogsägare går samman och på frivillig väg fastställer hållbarhetskrav inom skogsbruket. Samtidigt menar vi att det finns anledning att skärpa kraven i skogsvårdslagstiftningen för att

komma tillrätta med de problem som i dag finns. Samtliga skogsägare bör enligt vår uppfattning omfattas av tydliga krav på röjning.

Det är också viktigt att stimulera forskning och utveckling av nya hållbara produktionsmetoder i skogen. Skogsforskningen är viktig både av ekonomiska och av miljömässiga skäl.

Skogsbruket bör också anpassas efter klimatförändringarna. För att göra skogen mindre känslig för stormar och angrepp krävs att variationen ökar. Sverige behöver mer av blandskog. En nationell strategi för detta bör tas fram.

Insatser behöver vidtas på en global nivå för att motverka att djurarter försvinner och skogsområden exploateras. Det effektivaste medlet är generella miljöinsatser och insatser mot fattigdom och därför krävs en kraftfull global bistånds- och handelspolitik. Sverige kan också i vårt eget bistånd stödja en hållbar förvaltning av skogs- och naturområden. Importen av Trävaror till EU skall ursprungsmärkas så att garantier finns att utvinningen av skogen följer lagstiftningen i ursprungslandet. Offentlig sektor skall enbart upphandla varor som har en FSC-märkning eller garantier om motsvarande skydd för miljö och goda arbetsvillkor.

Vattnet – grunden för allt liv

Så vill vi ha det

Större delen av jordens yta täcks av vatten. Men det är bara 2,5 procent av allt vatten som är sötvatten och en ytterst obetydlig liten del, endast en procent, av vattnet är drickbart för människor. Det mesta av jordens sötvatten är låst i permanenta isar eller snötäcken. Det sötvatten som människan kan utnyttja finns i sjöar, vattendrag, våtmarker och markvatten.

Vår vision för vattnet är en global vattenförsörjning som ger alla människor tillgång till dricksvatten av hög kvalitet, utan kostnad och utan risk för störningar av leveranser.

Grundvattnet är en av våra absolut viktigaste naturresurser. Inom den europeiska gemenskapen har länge diskuterats vilka krav som kan ställas på grundvattnets kvalitet. Den tidigare socialdemokratiska regeringen tog strid i EU för höga krav på grundvattnet överallt, också i områden med stora utsläpp från jordbruket.

EU:s grundvattendirektiv tillkom för att stödja skyddet av grundvattnet i Europa, både vad gäller vattenkvalitet och förekomsten av bekämpningsmedel. Det förebyggande arbetet mot föroreningar stärktes. Ändå är över hälften av allt grundvatten inom EU förorenat. Har grundvattnet en gång förorenats är det mycket svårt, i det närmaste omöjligt, att rena igen.

Tillgången till rent vatten är en förutsättning för människor att leva ett bra liv. Vi anser därför att det är ett grundläggande samhällsansvar att garantera alla en likvärdig tillgång till vatten. Den privata sektorn står i dag för cirka fem procent av världens vattenförsörjning. Vi vill peka på riskerna med en privat sektor som mer ser till konsumentens betalningsförmåga än till deras behov av vatten.

Vår havsmiljö är i kris – det är i dag en väl etablerad sanning. En inte fullt lika känd – men nog så viktig – tankegång är att om vi kunde se ner i havsdjupen, uppfatta ekosystemet på samma sätt som vi gör vid en promenad i skogen, skulle åtgärder för att förbättra havsmiljön ha påbörjats för länge sedan. Det katastrofala utnyttjandet av havet som avfallsplats skulle ha förhindrats. Att hejda förödelsen av haven och stoppa utarmningen av fiskebestånden är en av de viktigaste uppgifterna för den socialdemokratiska miljöpolitiken.

Problemen i dag

Bristen på sötvatten är grunden till många internationella konflikter. I dag lever drygt två och en halv miljarder människor i avsaknad av rent dricksvatten. Tiotusentals människor dör varje dygn i sjukdomar som har sitt ursprung i vattenbrist. Trots att i-länder, Världsbanken, frivilligorganisationer med flera har investerat många miljarder i stora dammar och regleringssystem, saknar fattiga människor bra och billig vattenförsörjning. De största och mest prestigefyllda vattenprojekten har främst gynnat stora markägare, medan de fattigaste småbrukarna ofta bor långt ifrån bevattningssystemen och energimöjligheter. Små, spridda vattenprojekt ger inte samma status, men är oftast effektivare och snabbare att starta. Vattenfrågan är en viktig del i diskussionen om klimatbiståndet.

Mer än 50 procent av världens våtmarker har försvunnit det senaste seklet. Djur och växter i sötvatten har minskat med 50 procent mellan år 1970-2000. Mängder av arter har utrotats. Många av jordens största floder når inte längre fram till haven på grund av konstbevattning och dammbyggnader.

Också inom Europa finns stora problem med vattenförsörjningen. Den vattenkonvention som antogs 1992 förutsätter att staterna längs ett vattenområde samarbetar för att förebygga och minska föroreningar av gemensamma vatten.

I Sverige har endast hälften av landets kommuner en krisplan för dricksvatten, cirka 40 procent av de kommunala vattentäkterna har reservvattentäkt och enbart 30 procent av kommunerna har en plan för nödvattenförsörjning. I de kommunala vattentäkterna återfinns rester av bekämpningsmedel⁷, liksom under senare år också kemikalier och medicinska preparat i avloppsvattnet.

Miljöproblemen i haven runt Sverige är betydande. Havens övergödning orsakas till stor del av utsläppen från jordbruket, men också från undermåliga enskilda avlopp, industriutsläpp och från vägtrafiken. Kväve- och fosforutsläpp från Sverige och andra länder runt Östersjön – med drygt 85 miljoner invånare – samt från sjöfarten och luftfarten hamnar i Östersjöns vatten via nederbörden.

Toalettavfallet från fritidsbåtar och passagerarfartyg bidrar till nedsmutsningen liksom oljeutsläpp från fraktskepp. Ett stort antal fartygsvrak från andra världskriget läcker olja och kemikalier utefter våra kuster och måste ses som potentiella oljekatastrofer om/när vraken bryts sönder.

Ett alltför omfattande fiske har gjort att mängden torsk har minskat i Östersjön och i Västerhavet. Det är ett faktum som allvarligt stör ekosystemen. Skarpsillen, som är torskens främsta föda, är i dag den dominerande fisken i Östersjön. Skarpsillen livnär sig dels på torskens ägg och larver, vilket försvårar torskens situation, och dels på de djurplankton som i sin tur betar växtplankton, vilket bidrar till att algblomningen och syrebristen ökar⁸.

I dag är många människor medvetna om den obalans som det extensiva fisket medför i Östersjön och Västerhavet. Vid livsmedelsaffärens frysdisk väljer de bort torsken som är ”utrotningshotad”. Problemet är att det alternativ som konsumenten väljer också kan vara utsatt för rovfiske, fast i en annan del av världen.

⁷ Se artikeln ”Bekämpningsmedel mot ogräs finns i dricksvattnet” i Ny Teknik den 10 oktober 2001.

⁸ Se exempelvis artikeln i Göteborgs-Posten den 22 november 2006 av Erik Bonsdorff, professor vid Åbo akademi och Sture Hansson, professor vid Stockholms universitet.

Ytterligare ett hot mot ekosystemen i våra hav är växter, djur och svampar som inte naturligt har sitt utbredningsområde här, men som har kommit hit med människans hjälp, i fartygens barlastvatten. Vissa av dessa nya arter ställer till mer problem än andra. Ett exempel är det japanska jätteostronet – det kan bli över 30 centimeter stort – som första gången upptäcktes i Bohuslän sommaren 2007. Jätteostronen sprider sig snabbt och har slagit ut populationer av blåmusslor runt den danska kusten⁹. Med klimatförändringar och stigande vattentemperatur riskerar problemen med nya arter att förvärras framöver.

Klimatförändringarna riskerar att ytterligare påverka förhållandena i havet genom stigande temperaturer. Utsläppen av koldioxid kan dessutom öka försurningen i världshaven, vilket även det kan innebära ett allvarligt hot mot livet i haven. På land har effekterna av försurning bromsats upp tack vare skärpta utsläppskrav. Problemen är dock fortfarande betydande. 5 000 svenska sjöar beräknas behöva kalkas de närmaste åren för att motverka försurningseffekter.

Avsaknaden av miljökrav på fartygstrafiken har resulterat i att fartygens dieselmotorer fortfarande står för stora utsläpp. I Sverige står sjöfarten exempelvis för en betydande del av de totala utsläppen av svavel- och kväveoxider. Svaveloxiderna bidrar till försurningen av mark och sjöar. Kväveoxiderna bidrar till övergödningen.

Klimatförändringarna ger också upphov till stigande globala havsnivåer. Många människor hotas av att saltvattnet tränger in över låglänta områden och förstör både skördar och dricksvatten. I andra delar av världen riskerar tvärtom klimatförändringarna att ge upphov till torka.

Även delar av Sverige hotas av stigande havs- och vattennivåer. Klimat- och sårbarhetsutredningen visar att totalt 150 000 byggnader i Sverige hotas av en möjlig framtida höjning av havsnivån. Undantagna är de norra delarna av landet där landhöjningen motverkar havsnivåhöjningen. För vissa kommuner kan det handla om mycket omfattande behov av åtgärder för att skydda sig från stigande havs- och vattennivåer som kommunerna i dagsläget inte har någon finansiering för.

⁹ Fler exempel finns på www.frammandearter.se.

Så når vi våra mål

Insatser behöver vidtas för att säkra allmänhetens tillgång till vatten av god kvalitet. Alla kommuner skall vara skyldiga att ha planer för reservvattentäkter och nödvattenförsörjning. Vattenskyddsområden skall kräva särskilda miljöhänsyn vid exploatering. Vi vill inte tillåta undantag i EU:s vattendirektiv som möjliggör högre nitrathalter i jordbruksområden. Vattentillgångar skall inte privatiseras utan vara ett fortsatt offentligt åtagande.

Det är inte längre är möjligt att återskapa havens ekosystem till de förhållanden som rådde före det omfattande industriella fisket tog sin början. Men med strategiska insatser kan vi få ekosystemen att fungera på ett tillfredsställande hållbart sätt. Genom nationella åtgärder för att minska övergödningen och internationella åtgärder som att göra Östersjön till pilotområde för genomförandet av EU:s marina strategi, kommer vi en bit på väg.

Vi vill se en integrerad samhällsplanering för kust och hav både genom en statlig havsstrategi och genom att kustkommunerna antar särskilda havsbruksplaner, gärna i regional samverkan. En ny central myndighet bör utses med ansvar för havsmiljö och fysisk planering av hav och sjöar. En sådan myndighet skulle kunna samordna de många, ofta motstridiga, intressen och förväntningar som finns på våra vatten. Myndigheten skulle också kunna ha ett särskilt ansvar för Sveriges ekonomiska zon.

Det krävs en mix av kraftfulla åtgärder som minskar övergödningen från jordbruket; fler våtmarker för att stoppa läckaget, odling av fånggrödor och anläggning av skyddszoner, begränsning av stallgödselspridningen på åkermark, intensifierat internationellt samarbete samt utbildning av och information till jordbrukare. Insatser behövs också för att begränsa utsläppen från enskilda avlopp och stimulera strandstädning. En möjlighet vore att införa en strandstädningfond inom EU eller på nationell nivå för att finansiera åtgärderna. Åtgärder krävs dessutom för att sanera de vrak som finns runt våra kuster och som riskerar att läcka olja.

Den urgamla principen om det fria havet är inte längre hållbar. Det krävs internationella överenskommelser som reglerar miljökrav på fartyg och fartygens rutter och farleder. Vi vill att Sverige mer aktivt nyttjar FN-organet IMO:s PSSA-klassning av Östersjön. Regeringen bör yrka på tuffare restriktioner för sjötransporterna med nya rutter och separering av trafiklederna. Genom att tydligt kunna följa fartygens färd är det också mycket enklare att avgöra vilka fartyg som orsakar ett oljeutsläpp. Krav på dubbelskrov skall gälla i hela Östersjön.

Orenat latrinavfall från färjor och kryssningsfartyg bör förbjudas, liksom toalettavfall från fritidsbåtar i hav och insjöar. För att åstadkomma detta skall våra hamnar erbjuda gratis tömning av tankar, vilket skall finansieras via hamnavgiften. Därutöver skall hamnarna ha möjlighet att ta hand om barlastvatten från fartyg för att minska inflödet av nya arter till våra vatten. Fartyg i hamn skall använda elnätet för sin energiförsörjning. Vi vill se över möjligheterna att miljödifferentiera hamnavgifterna.

Miljökraven på våra fritidsbåtar kan skärpas. Det finns mer miljövänliga alternativ som behöver stimuleras. Enbart alkylatbensin och miljöanpassad tvåtaktsolja skall få användas till tvåtaktsmotorer. Tvåtaktsmotorer skall dessutom fasas ut och vara förbjudna att sälja från 2015. Samtidigt kan en skrotningspremie på tvåtaktsmotorer införas för att stimulera omställningen. För att minska spridningen av miljöfarliga båtbottnfärger vill vi att dagens regionalt begränsade förbud skall utvidgas till att gälla hela landet. Tillgången till effektiva miljövänliga båtvtättrar är också viktig för att minska användningen av förbjudna bottenfärger.

Vi vill föra en aktiv politik för att undvika utfiskning av de fiskarter som finns i våra vatten. De beslut om fiskekvoter som fattas inom EU skall obestridligt vara baserade på vetenskapliga bedömningar. Vi efterlyser också ett mer omfattande internationellt regelverk.

Vi vill ha ett nytt system för fiskerättigheter som gör det möjligt att anpassa fisket efter förhållandena i olika havsområden och som stärker självkontrollen av hur mycket fisk som fiskas. Ett förslag är att fiskare får upphandla fiskerättigheter för en viss geografisk havsyta som bara de får fiska i. Ett annat är båtanknutna fiskekvoter, efter norsk modell. Fångsträttigheter bör också kunna köpas och säljas. Känsliga områden, till exempel föryngringsplatser, skall helt kunna undantas från fiske under skilda tidsperioder om tre till fem år. I andra områden kan särskilda miljökrav som trålningsförbud ställas. Vi vill se en utökad regional förvaltning av fiskerättigheterna.

Möjligheter att behålla bifångst skall finnas. Fångad fisk skall vara landad fisk. Tydliga miljökrav skall kunna ställas på de fångstredskap som skall vara tillåtna. Omställningsbidrag måste samtidigt ges till fiskare för att minska fiskeflottan. Systemet förutsätter också tydliga ekonomiska sanktioner mot dem som tar upp fisk som de inte har rätt till.

Kommunerna skall i sin planering ha beredskap för en framtida möjlig höjning av havs- och vattennivån. Plan- och bygglagen bör innehålla bestämmelser om att en sådan analys skall göras vid sjönära byggande. Tydligare ekonomiska krav på kommunerna bör också ställas. Kommunernas ansvar för detaljplaner och bygglov bör därför utökas till 20 år vad gäller skadeståndsansvar för översvämning, ras, skred och erosion. En sådan förändring skulle också minska exploateringsstrycket mot våra stränder. Finansieringsfrågan vem som skall ta kostnaderna för de mycket omfattande insatser som kommer att krävas i några av våra kustkommuner behöver få en lösning.

Maten – hållbar för kvalitet och hälsa

Så vill vi ha det

Som konsumenter bryr vi oss om vad maten innehåller. Maten skall se läcker ut, smaka gott och vi skall känna oss trygga med det vi äter.

För många är valet av ekologiskt producerade livsmedel en självklarhet. Vi vill öka andelen ekologiska livsmedel så att de motsvarar konsumenternas efterfrågan av mer hållbara produkter.

Den svenska modellen med säkra livsmedel, miljöhänsyn och god djuromsorg har ökat mervärdet inom livsmedelsverksamheten. Konkurrenskraften hos svenska varor utomlands stiger och skapar positiva associationer till Sverige. Därtill bidrar en småskalig livsmedelsproduktion och livsmedelsförädling till att göra besöksnäringen och naturturismen mer attraktiv. Landsbygdsutvecklingen gynnas.

Vi vill fortsätta den utvecklingen. Vi vill att maten produceras på ett miljömässigt, naturligt och långsiktigt hållbart sätt. Maten skall produceras så nära konsumenten som möjligt, det skapar jobb lokalt och minskar transporterna. Vi skall fortsatt ha jordbruk i hela landet. Människors önskan att må bra och leva hälsosamma liv skall vara möjlig för alla.

Vi vill inte ha en åternationalisering av jordbrukspolitiken. Jämförbara krav på ett hållbart jordbruk skall genom jordbrukspolitiken ställas på alla länder inom unionen. Vi skall kunna känna oss säkra oavsett varifrån maten kommer. Samtidigt är vi starkt kritiska mot EU:s generella jordbruksstöd och vill att de avvecklas.

Vi behöver öka ansträngningarna att nå FN:s millenniemål. Det är fullständigt oacceptabelt att människor fortfarande svälter i världen. Vi vill se till att alla människor får tillräckligt med mat och att maten produceras på ett hållbart sätt.

Problemen i dag

Världshandeln med jordbruksprodukter fungerar mycket dåligt. De stora industrialiserade länderna konkurrerar med ett högeffektivt jordbruk och kraftiga jordbrukssubventioner samt tullar på jordbruksvaror. Den bristande globala konkurrensen går ut över jordbrukare i fattigare länder.

Jordbruket har stor betydelse för miljöpolitiken både i Sverige och globalt. Användningen av konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel ökar, det sprids i kretsloppet, kommer ut i våra vattendrag och minskar den biologiska mångfalden. På samma gång är de öppna landskap som jordbruksproduktionen skapar av stor betydelse för den biologiska mångfalden.

Strukturen på det svenska jordbruket bidrar till jordbrukets miljöproblem. Det finns alltför sedan politiken på 1960-talet en obalans mellan djur- och växtproduktion. Å ena sidan stora specialiserade djurgårdar med mycket gödsel och lite mark att sprida den på. Å andra sidan stora specialiserade spannmålsårdar utan djur och med behov att köpa gödsel från andra.

Vi socialdemokrater satte upp målet att senast 2010 skall minst 25 procent av livsmedelskostnaderna i den offentliga upphandlingen gälla produktion av ekologiska livsmedel. Vårt mål var också den ekologiska odlingen skulle uppgå till minst 20 procent av Sveriges jordbruksmark samma år. Den moderatstyrda regeringens brist på stöd till den ekologiska odlingen har dock gjort målet orealistiskt. I dag är det endast sju procent av marken som odlas ekologiskt.

Odling av livsmedel, matförädling och matdistribution står för en betydande del av utsläppen av växthusgaser. Exotiska frukter som kiwi, eller mer vardagliga som bananer, transporteras runt halva jordklotet innan de hamnar i svenska fruktskålar.

Den svenska djurskyddsmyndigheten hade som mål att stärka djurskyddet. Myndigheten skulle samordna skyddsarbetet, fungera som en spjutspets inom forskningen och skapa

opinion för behovet av att värna djur. Efter nedläggningen av myndigheten sommaren 2007 och därefter en överföring av djurskyddskontrollen från kommuner till länsstyrelser ser vi en risk för att det svenska djurskyddet håller på att urholkas. Spontana, oanmälda besök blir svårare att genomföra och lokal kännedom om olika djurbestånd försvinner.

Flera opinionsundersökningar visar att vare sig svenska bönder eller svenska konsumenter vill ha genmodifierade organismer – GMO – i det svenska jordbruket. En ledstjärna i arbetet med djur och växter är försiktighetsprincipen. Den principen är också socialdemokratisk utgångspunkt i GMO-debatten.

Det finns flera möjliga frågor att ställa om GMO. Är det i sig fel att använda just genteknik för att utveckla livsmedelsproduktionen? Vilken potential i form av ökad produktion finns med GMO-tekniken? Vilka säkerhetsavstånd krävs för att inte GMO-grödor skall spridas till lantbrukare som inte vill ha GMO? Hur stor är risken att genförändringar sprider sig till närbesläktade vilda växtarter? Vad händer med marknaden för utsäde om man får ta patent på gener?

Mängden kött vi äter orsakar också mycket debatt. I Sverige har totalkonsumtionen per person och år av kött mellan år 1980 och 2006 ökat med 34 procent till drygt 85 kg¹⁰. Globalt har köttkonsumtionen fyrdubblats på fyrtio år. Kritiker pekar på att den globala ökningen av köttkonsumtionen inte är långsiktigt hållbar och att den dessutom bidrar till klimatförändringarna och fattigdomen i utvecklingsländerna. Viktig jordbruksmark som skulle ha kunnat föda många fler har ersatts av betesmark för nötkreatur.

Samtidigt som en stor del av världens befolkning svälter, är över en miljard människor överviktiga. Fem av de tio enskilt största riskfaktorerna för sjuklighet och död i i-länderna är kopplade till ohälsosamma matvanor; högt blodtryck, högt kolesterol, övervikt och lågt intag av frukt och grönsaker.

Våra ohälsosamma matvanor innebär stora samhällskostnader. Direkta sjukvårdskostnader, men också kostnader för sjukfrånvaro och förtidspensioner. Ur ett folkhälsoperspektiv är för mycket, för söt och för fet mat starkt oroväckande. Därtill finns ytterligare en anledning till att vi ser detta som en viktig fråga. Ohälsan är en klassfråga. Socialt utsatta människor drabbas hårdast. Resurssvaga kommuner har större andel överviktiga invånare än

¹⁰ Källa: Jordbruksverket

resursstarka. Ungdomar med lågutbildade mödrar och lägre inkomster har mer oregelbundna matvanor och äter mer onyttig mat än ungdomar med högutbildade mödrar.

Här vill vi betona den offentliga sektorns betydelse; den kunskap om kost och hälsa som förmedlas via mödravårdscentraler, barnavårdscentraler, förskolor och skolor är av avgörande betydelse. Samtidigt behöver själva matkvaliteten i den offentliga verksamheten hållas på en hög nivå. Vi måste ta lärdom av den senaste tidens debatt om långa transportvägar och uppvärmd, smaklös föda för de äldre och de sjuka.

Så når vi våra mål

Vi vill att reformeringen av EU:s jordbrukspolitik fortsätter. Jordbruksstöden skall avvecklas och importtullarna tas bort. Så länge stöden finns kvar borde de dock kunna få en tydligare klimatinriktning. En väsentligen större del av stödet kan inriktas mot klimatnyttig och/eller ekologisk produktion, exempelvis bioenergi. Stödet till djurtransporter kan helt avvecklas.

När importtullarna på jordbruksvaror tas bort är det viktigt att tydliga miljökrav ställs även på det som vi importerar. Krav bör exempelvis ställas på förekomsten av bekämpningsmedel, tillväxthormoner och GMO.

Vi vill öka andelen ekologiska livsmedel. Det svenska stödet till den ekologiska odlingen måste återupptas. Vid offentlig upphandling skall närproducerade ekologiska varor upphandlas i första hand. Forskningen kring den ekologiska odlingen behöver öka och utbildningsinsatser riktas mot jordbrukare som vill ställa om. Målet bör vara att minst 15 procent av Sveriges jordbruksmark skall vara ekologiskt odlad år 2015 och minst 30 procent år 2020. Dessutom bör

minst 25 procent av livsmedelskostnaderna i den offentliga upphandlingen gälla ekologiskt producerade livsmedel senast år 2015.

Om jordbruket skall bidra till en hållbar utveckling framöver räcker det dock inte med att öka den ekologiska produktionen. Även i framtiden kommer merparten av jordbruksproduktionen vara konventionell. Det är därför viktigt att ställa krav även på den produktionen så att den sker på ett så miljövänligt sätt som möjligt. Exempelvis är krav på fånggrödor, en höjd miljöskatt på konstgödsel eller liknande åtgärder för att minska kväveutsläppen viktiga.

Vi vill att gödsel från jordbruket används för att utvinna biogas. En del av medlen från lantbygdsutvecklingsprogrammet skall användas för att stimulera biogasproduktion. Rötresten kan sedan återföras till spannmålsarealerna i form av röt slam. Då kan vi i långt större utsträckning nyttja det foder som vi kan producera i Sverige och läckage och energiförbrukning minskar.

Som socialdemokrater är vi inte i sig negativa till genteknik. Det är dock viktigt att användningen av GMO av försiktighetsskäl omgärdas av tydliga begränsningar. För det första skall genmodifierade organismer kunna godkännas för odling och foder endast om de är säkra ur hälso- och miljösynpunkt. För det andra kan vi tänka oss att inrätta GMO-fria zoner i Sverige för att garantera att GMO-grödor inte sprids till närliggande åkrar. För det tredje motsätter vi oss patent på gener. Vi kan tänka oss att ge patent på en applikation av en gen i exempelvis läkemedel, men inte patent på själva genen. Slutligen är det viktigt att konsumenterna skall kunna göra medvetna val och därför bör alla livsmedel som innehåller GMO tydligt märkas.

Vi vill behålla den svenska djurskyddslagstiftningen. Djuren i övriga EU-länder skall ha motsvarande skydd som i Sverige. Djurskyddet behöver värnas genom en bättre djurskyddskontroll. Därför leder den reform av djurskyddet som den borgerliga regeringen nu genomfört i fel riktning.

Även i det internationella samarbetet är det viktigt att driva på för ett mer hållbart nyttjande av våra gemensamma resurser. Det svenska biståndet bör användas till att stödja ekologiska lantbruk i fattiga länder. Detta som en del av mer omfattande stöd till så kallade ekosystemtjänster som innefattar allt från tillgång till rent vatten till skydd av biologisk mångfald och utvecklande av naturturism.

Produktionen – en hållbar tillväxt som skapar jobb

Så vill vi ha det

Vi vill se en effektiv produktion av varor och tjänster med minsta möjliga påverkan på miljön. Därför bör tydliga miljökrav ställas på produktionen samtidigt som staten och

näringslivet gemensamt investerar i forskning och utveckling av nya produktionssätt med minskad miljöpåverkan.

Vi vill se en kraftsamling kring en hållbar produktion som också ger nya arbetstillfällen. Genom att satsa på ny teknik kan vi agera ett kraftfullt föredöme, och även exportera klimatsmarta lösningar till vår omvärld. På så sätt skall vi direkt utnyttja det faktum att vi i Sverige går före i omställningen till ekologisk hållbarhet till att stimulera tillväxten och skapa nya arbetstillfällen.

Vår närmiljö är fylld av kemikalier. Kemikalierna spelar inte sällan en avgörande roll för att förbättra våra liv, exempelvis som beståndsdelar i läkemedel. Kemisk industri kommer därför fortsatt att vara viktig. Samtidigt är det av yttersta vikt att alla risker med kemikalier minimeras. Därför skall inga nya kemikalier släppas ut utan att det är bevisat att de är ofarliga och kemikalier bytas ut om det finns mindre farliga på marknaden. På samma sätt skall användningen av tungmetaller minimeras.

Vi står bakom principen att förorenaren betalar. Principen betyder att den som producerar en vara också skall betala för miljökostnaden för varan. Detta kan göras på olika sätt, exempelvis genom skatter som koldioxidskatten eller köp- säljbara utsläppsrättigheter som i EU:s utsläppshandelssystem. Företag som bryter mot gällande miljölagstiftning genom utsläpp eller annan miljöpåverkan skall få kännbara straff.

Problemen i dag

Ett grundläggande miljöproblem med dagens produktion är utsläppen av växthusgaser som sker både i själva produktionen och i transportererna av varor och människor. I vår klimatplattform utvecklar vi ett stort antal förslag för att komma åt dessa problem.

Ytterligare ett problem rör bristande energieffektivitet i både produktionsprocesser och produkter. I dag gör vi av med mer energi i Sverige än vad vi egentligen behöver vilket indirekt bidrar till en högre miljöbelastning genom att delar av vår energiproduktion inte är förnybar. Dessutom innebär den förspillda energin att kostnaderna för både företag och hushåll ökar.

Farliga kemikalier i vår närmiljö innebär en stor hälsofara och ett hot mot vår miljö.

Återkommande rapporteras om otillåtna färgämnen i livsmedel, godis och glass eller om otillåtna mjukgörande ämnen i leksaker. Barn är särskilt utsatta eftersom de lättare får i sig många av dessa kemikalier.

Vissa mjukgörande ftalater misstänks exempelvis kunna påverka människans fortplantningsförmåga. Perfluorerade ämnen som används i golvpolsk för att ge släta, vatten-, fett- och smutsavvisande ytor har visat sig vara reproduktionsstörande och cancerframkallande och mycket svåra att bryta ner i naturen. Bromerade flamskyddsmedel som används för att försvåra antändning finns i en stor mängd material och har återfunnits i både blod och bröstmjolk. Flamskyddsmedlen är miljö- och hälsofarliga och samtidigt även de mycket svåra att bryta ner i naturen. Azofärgämnen, som används både för att färga kläder och textilier, men också i exempelvis godis, var förbjudna i livsmedel fram till maj 1999, då EU upphävde förbudet. Vissa Azofärgämnen kan orsaka cancer hos människor och flera ger långsiktiga skador i vattenmiljöer.¹¹

Det finns också anledning att fundera över vissa lågvolykmkemikalier. Det handlar exempelvis om Bisphenol A som finns i nappflaskor och där man kan ställa frågan varför man skall ta en risk när den inte behöver tas. Ett annat exempel är miljögiftet nonyfenol som bland annat hittats i handdukar.¹²

I vårt vardagsliv använder vi kemikalier som sedan sprids i naturen. Biltvättsmedel som sköljs av och sedan hamnar i gräsmattan är ett exempel. Samma problem finns med ett stort antal andra rengöringskemikalier. Årligen används cirka 40–50 000 ton rengöringskemikalier för hemmabruk i Sverige. Överdriven användning, överdosering och onödigt starka rengöringsmedel resulterar i att stora mängder miljö- och hälsoskadliga kemikalier släpps ut i naturen i onödan.¹³

Kemikalier är också en del i många människors arbetsmiljö. Företag använder kemikalier i produktionsprocesserna och efter belastningsskador och psykosociala arbetsmiljöfaror är kemikalierelaterade skador sedan lång tid den nästa vanligaste arbetsskadan. Det är därför mycket viktigt att ha ett bra arbetsmiljöarbete för att minimera risken att bli utsatt för farliga kemikalier i arbetet.

¹¹ Källa: Kemikalieinspektionen

¹² <http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?a=906693>

¹³ Källa: Håll Sverige rent

Sverige har i dag ett stort antal områden som är förorenade av bland annat tungmetaller och andra gifter. Länsstyrelserna och Försvarmakten har gjort en kartläggning åt Naturvårdsverket som visar att det totalt rör sig om cirka 80 000 områden runt om i landet. Ungefär 1 500 av dem är i den allvarligaste riskklassen. Det rör sig bland annat om gammal industrimark, gruvor, glas- och pappersbruk, soptippar och försvarsanläggningar.

Förorenade områden påverkar samhällsutvecklingen på flera sätt, inte minst bostadsbyggandet. Många kommuner har svårigheter att sanera förorenade områden för att bygga bostäder. Gifter från förorenade områden sipprar ner i marken och förgiftar sjöar, vattendrag och viktiga vattentäkter. Effekterna märks direkt i vår vardag. Livsmedelsverket rekommenderar till exempel barn och gravida eller ammande kvinnor att inte äta strömming, vildfångad lax och öring från Östersjön, Vänern och Vättern mer än högst 2-3 gånger per år. Den existerande saneringsförsäkringen är kritiserad för att vara otydlig och för att försäkringsbolagen ställer upp för snäva villkor för att betala ut försäkringsmedlen.

I delar av världen är problemen med förorenade områden och gifter i naturen allvarliga. Många fattiga länder har svårt att ta hand om farligt avfall. Ämnen som man sedan länge har förbjudit att använda i västvärlden kan finnas kvar i dessa länder. Flera exempel finns dessutom på att länder i väst exporterar farligt avfall till utvecklingsländer, trots att dessa länder inte kan ta hand om avfallet¹⁴.

Så når vi våra mål

Stödet till svensk miljöteknikutveckling behöver ytterligare förbättras. Vi vill därför utveckla den statliga verksamhet som redan finns på detta område och kraftsamla kring kunskapscentra för export och uppvisning av miljö- och energiteknik. Exportrådet bör också få ett tydligare uppdrag och ytterligare resurser att stimulera export av miljöteknik. Därutöver vill vi använda statliga medel – bland annat från Vattenfalls avkastning – för att säkra tillgången till riskkapital för miljöteknikföretag.

Den offentliga upphandlingen kan också användas som ett verktyg för att utveckla näringslivets konkurrenskraft och främja ny effektiv miljöteknik. Med genomarbetade kravspecifikationer går det att driva utvecklingen av ny teknik, nya produkter och nya tjänster framåt. Detta gäller särskilt inom områden som infrastruktur och energiproduktion.

¹⁴ Se exempelvis artikeln ”Mobilerna hotar tredje världen” i Ny Teknik den 26 juli 2008.

Möjligheterna för även små och medelstora företag att delta i den offentliga upphandlingen skall förbättras.

Programmet för energieffektivisering i industrin, PFE, har varit effektivt i den elintensiva industrin, men det kvarstår en mycket stor energieffektiviseringspotential i mindre industrier och verkstadsindustri. Men denna kommer inte att utnyttjas utan ytterligare styrmedel. Vi vill därför utvidga PFE till verkstadsindustri, som mot ekonomiskt incitament kan få tydligare drivkrafter att effektivisera dels elanvändning, men också uppvärmning. Det är dessutom viktigt att utveckla energitjänstemarknaden. Företag inriktade på energieffektivisering av andra företag är en lovande marknad, men utvecklingen går alltför långsam.

Lagstiftning kan användas för att fasa ut produkter som inte klarar krav på säkerhet eller energieffektivitet. Det kan handla om hemelektronik med stand-by-funktion, vitvaror eller datorer. Dessutom är det viktigt att stat och kommuner använder offentlig upphandling för att stimulera resurssnåla produkter.

EU:s nya kemikalielagstiftning REACH innebär ett kraftigt utvidgat ansvar för dem som tillverkar och importerar kemikalier i EU. Tillverkare och importörer skall analysera och redovisa om deras ämnen medför risker och vilka säkerhetsåtgärder som behövs. Ämnen med särskilt farliga egenskaper får inte användas utan tillstånd. Det kommer även att ställas krav på information till konsumenterna.

Vi svenska socialdemokrater var med och drev fram REACH både genom den svenska regeringen och genom Margot Wallström som var miljökommissionär. Kompromissen var bra men hade kunnat gå ännu längre. Kravet att farliga ämnen skall ersättas med mindre farliga alternativ om sådana finns borde exempelvis ha gällt ännu fler ämnen.

Det är nu viktigt att klara genomförandet av REACH. Vi vill se en utökad kontroll av kemikalier genom att Kemikalieinspektionen ges utökade resurser. Kemikalieinspektionen skall ges möjlighet till strafföreläggande om företag missleder eller lämnar in ofullständiga uppgifter. Kontrollen av de varor som säljs i butikerna, såväl livsmedel, kläder som rengöringspreparat, behöver dessutom förstärkas.

Reglerna för vissa lågvolykmkemikalier bör därtill skärpas. Det bör vara möjligt att genom REACH förbjuda lågvolykmkemikalier som lätt kan ersättas med säkrare alternativ.

Kemikalielagstiftningen måste utvecklas i takt med ny kunskap. Sverige bör använda det utrymme som finns i lagstiftningen för att fatta beslut om nationella förbud mot kemikalier. Dessutom behöver EU driva på internationella avtal om globala förbud mot de mest farliga kemikalierna.

För att minska användandet av skadliga rengöringskemikalier krävs krav på nedbryttningsbara kemikalier och förbättrad information genom bland annat märkning.

I takt med att världens oljereserver minskar och oljepriset stiger påverkas också förutsättningarna att utvinna plast ur olja. Plast är ett extremt flexibelt material som har stor betydelse för vårt vardagliga liv. Staten behöver vara med och stödja forskning och utveckling både av alternativ till plast, återvinning av oljebaserad plast samt framställning av biologiskt nedbrytbar plast ur nya råvaror, som exempelvis skogsråvara.

För att minska mängden tungmetaller i naturen på sikt krävs att färre tungmetaller används i industriprodukter. Särskilt föremål som riskerar att hamna i naturen efter att de har använts behöver vara rena från tungmetaller. Därför behöver vi gå vidare inom den Europeiska unionen och skärpa lagstiftningen så att tungmetaller fortsätter att fasas ut.

Vi behöver en ny modell för att klara sanering av förorenade områden. I första hand skall självklart den som orsakat föroreningen betala. I de fall detta inte är möjligt – för att exempelvis det företag som orsakat föroreningen inte längre är verksamt – skall inte staten eller kommunerna behöva stå för kostnaderna. Vi anser inte heller att den försäkringslösning som gäller i dag fungerat på ett tillfredsställande sätt. I stället förordar vi att en avgift tas ut av särskilt miljöfarlig verksamhet. Avgiften skall baseras på företagets produktionsvolym och vilken slags verksamhet företaget ägnar sig åt. Avgiften skall finansiera en fond som skall kunna användas för att sanera förorenade mark- och vattenområden.

Staten skall dock fortsätta att bekosta saneringen av befintliga förorenade områden. Sådana satsningar får vägas mot andra miljöinsatser. De områden som hotar vattentäkter och vattendrag bör i första hand prioriteras, därefter områden för bostäder. I vissa områden kan en övertäckning ha större miljönytta än en sanering.

Exporten av miljöfarligt avfall till fattiga länder måste upphöra. Vi vill därför skärpa producentansvaret i EU vad gäller miljöfarligt avfall som elektronikavfall eller avfall som innehåller tungmetaller. Sådant miljöfarligt avfall skall tas om hand inom EU och skall inte få exporteras till länder utanför unionen utan ett särskilt tillstånd. Tillståndet skall förutsätta att avfallet kan tas om hand på ett sätt som inte innebär miljörisiker.

Handel och konsumtion – gör rätt miljöval

Så vill vi ha det

När vi handlar är det viktigt att vi vet att de varor som finns i affären inte är skadliga för miljön. Mindre miljövänliga produkter skall löpande rensas bort genom kontinuerligt skärpta krav på producenterna. Dessutom skall det finnas tydlig information till mig som konsument som gör att jag själv kan ställa ännu tydligare miljökrav när jag handlar.

Detta är inte minst viktigt när vi handlar datorer, hushållsmaskiner och andra produkter med snabb teknologisk utveckling. Produkternas miljökrav behöver utvecklas i takt med deras teknologiska prestanda.

De livsmedel som erbjuds konsumenterna ska smaka gott, ge näring och vara säkra. Men det räcker inte med att produkten håller hög kvalitet. Den ska även produceras på ett miljömässigt och etiskt försvarbart sätt. Kvaliteten kan anses hög om produktionen i alla led, från primärproduktionen, via förädling och distribution till konsumenterna är säker, hållbar och etisk.

Den nuvarande regeringen har som ambition att göra Sverige till ett framstående matland i Europa. Vi instämmer i denna strävan; Sverige har alla förutsättningar i världen att bli ledande inom den högre kokkonsten. Här finns fina råvaror, goda utbildningsmöjligheter, rejäla traditioner och – inte minst – en trygg och säker livsmedelsproduktion.

Genom ursprungsmärkning och klimatmärkning skall konsumenterna kunna välja rätt, kunna välja miljösmart och kunna välja säkert. Genom att inte alltid självklart kunna välja de färskaste av varor en söndagseftermiddag i den lokala butiken, skall de också bidra till minskad överkonsumtion och slöseri med matavfall.

Vi behöver utveckla nya effektiva produkter som är mindre miljöbelastande. Det är dock viktigt att de vinster vi gör med en effektivare varuproduktion inte enbart används till att konsumera fler varor. Andelen miljövänlig tjänstekonsumtion behöver i stället öka på bekostnad av varor och klimatpåverkande resor. Med en större konsumtion av tjänster anpassade efter våra individuella behov och önskemål kan vi få ett rikare liv, samtidigt som nya jobb skapas och vår miljöpåverkan minskar.

Den offentliga sektorn kan vara en tung drivkraft i arbetet på en hållbar utveckling. En viktig faktor är den miljöanpassade offentliga upphandlingen som tar hänsyn till miljöeffekter och sociala effekter under hela upphandlingskedjan. Tillsammans med en lagstadgad klimatmärkning kan upphandlingen effektiviseras, samtidigt som upphandlingen i sig bidrar till en vassare märkning.

Miljöstyrningsrådet är en myndighet som erbjuder vägledning inom den miljöanpassade offentliga upphandlingen. I dag nyttjar samtliga landsting och 69 procent av kommunerna rådets kunskaper, medan endast 21 procent av de statliga myndigheterna tycks ha behov av den vetenskapliga, juridiska och praktiska rådgivningen.

Att ställa miljökrav vid upphandlingar ger självklart miljö- och hälsovinster, och därmed också samhällsvinster i form av kostnadsbesparingar. Miljökraven stimulerar också utvecklingen av ny teknik, den offentliga sektorns stora köpkraft är ett betydelsefullt styrmedel. Som exempel kan nämnas att Västra Götalandsregionen har under några år halverat sina utsläpp (minus 1600 ton koldioxidekvivalenter) genom att i sin upphandling satsa på miljöbilar. I dag består 80 procent av regionens bilpark av miljöbilar.

Problemen i dag

Inför valet 2006 förklarade samtliga borgerliga partier, utom moderaterna, att de ställde sig positiva till en lagstadgad ursprungsmärkning av till exempel kött och kyckling. Men därefter har regeringen backat.

Visst kan man argumentera för att ursprungsmärkning strider mot tanken att man skall välja vad man handlar uteslutande efter kvalitet och miljökrav. Samtidigt menar vi att man skall ha största möjliga öppenhet i handeln. Ursprungsmärkning är ett sätt att öka den öppenheten.

Värdefrågor som djurskydd och matsäkerhet är fortfarande inte självklara. Strängare regler för djurtransporter innebär till exempel en merkostnad för djurproduktionen. Det går sällan ihop med producenternas och företagens strävan efter ökad produktion och bättre avkastning.

Det tidigare konsumentpolitiska målet om att ”trygga konsumenter handlar hållbart” har i dag försvunnit ur konsumentpolitiken. Den nuvarande regeringen skrivning lyder i stället: ”Konsumenterna har makt och möjlighet att göra aktiva val.” Hållbarhetsaspekten är borta.

Sommaren 2006 lade den socialdemokratiska regeringen fram ett förslag om att landets kommuner måste öka antalet oanmälda inspektioner inom livsmedelssektorn. Bästa sättet att komma åt fusk är att öka risken för fuskarna att bli upptäckta. Den nya regeringen drog tillbaka förslaget. En tid senare avslöjade TV-programmet Uppdrag Granskning hur girigheten inom livsmedelsbranschen fick en del handlare att packa som sin gamla köttfärs.

Så når vi våra mål

Den svenska livsmedelsproduktionen är viktig för näringsliv och sysselsättning. Vi ser gärna Sverige som Europas nya matland – men framgången kan inte beordras uppifrån. Den ska byggas på säker mathantering, bönders engagemang och kunskap, fortsatt sträng djurskyddslagstiftning, trygga arbetsmiljöer och den ska spegla konsumenternas efterfrågan.

En ursprungsmärkning för råvaror, beredda produkter och maträtter som serveras i restauranger och storhushåll bör vara en självklarhet. En tydlig ursprungsmärkning skall också ses som en konsekvens av EU:s förbättrade regelverk på livsmedelsområdet; ett arbete där den tidigare socialdemokratiska regeringen var pådrivande.

Vi vill ha ett fungerande system för klimatmärkning. KRAV arbetar nu tillsammans med ett antal andra intressenter för att ta fram ett sådant system. Vi menar att det vore mycket positivt om vi kunde få ett märkningssystem för mjölk, ägg, mjöl och ett antal andra basvaror.

Ytterligare ett märkningssystem som är viktigt är rättvisemärkning av importerade produkter. Rättvisemärkningen är viktig för att få också en socialt hållbar handel och skall även den kunna fungera som kravspecifikation vid offentlig upphandling.

I Sverige har vi i dag ett antal frivilliga märkningssystem. Det finns stora fördelar med dessa eftersom märkningarna har stor legitimitet. Det finns enligt vår uppfattning ingen anledning för staten att engagera sig i märkning om trovärdiga frivilliga märkningar kommer till stånd och används brett i handeln. Däremot har staten alltid ett ansvar för att kraven på produktinformation i lagstiftningen är tydlig.

Den miljöanpassade offentliga upphandlingens tyngd är fortfarande förbisedd. Enligt Energimyndighetens beräkningar kan kommunala upphandlare spara omkring två miljarder kronor per år åt skolor, kontor och vårdlokaler genom att satsa på effektivare belysning och ventilation.

Avfall och kretslopp – återvinn det vi använt

Så vill vi ha det

I Sverige återvinner vi i dag 96 procent av allt vårt hushållsavfall¹⁵. Avfallet blir till nya material, fjärrvärme, el, biogas med mera. Nästan ingenting lämnas till soptippen. Vi är därmed en av de främsta återvinnarna i världen. Det skall vi fortsätta att vara.

Det finns många anledningar till vår goda statistik, bland annat tidigt insatta styrmedel som påverkar avfallshanteringen. Vi har infört förbud mot att deponera brännbart avfall. Förbudet har medfört att soptipparna är på väg att försvinna och att avfallet i stället återvinns som energi. Skatter på fossila bränslen och stöd till förnybar energi har också påverkat intresset för en utbyggd avfallsförbränning.

Konsumenternas vilja att källsortera sina sopor ska mötas med respekt från kommuner, förpackningsproducenter och avfallsentreprenörer. Därför är det bra att de berörda parterna nu har nått en överenskommelse som ska ge ökad återvinning i hela landet¹⁶. Hundra procent av de förpackningar som hushållen väljer att sortera ut ska också omhändertas.

¹⁵ Källa: Avfall Sverige

¹⁶ Källa: Avfall Sverige

I parternas överenskommelse ingår att 200 nya återvinningsstationer ska etableras, framför allt i större tätorter. Därefter ska det finnas beredskap för ytterligare 200 stationer. Områden med hög säsongbelastning ska få fler stationer.

Det ska vara enkelt att sortera och det ska vara lätt att göra rätt. Avfallshanteringens parter har lovat att löpande utvärdera sin service. Om och när graden av källsortering minskar i ett område, ska informationen till medborgarna genast förbättras. Bättre belägna återvinningsstationer ska övervägas. Ökad anpassning för handikappade och äldre är också viktig, liksom satsningen på att minska nedskräpningen.

Problemen i dag

Utvecklingen av mängden avfall är för närvarande positiv, delvis, men kanske inte enbart som ett resultat av lågkonjunkturen. Hösten 2008 rapporterades till exempel om en påtaglig minskning av mängden avfall från hushållen i Göteborg. Det var första gången på sju år som kurvan vände nedåt; under ett halvår minskade göteborgarnas avfall med 2 500 ton. Tänkbara orsaker sägs vara ökad miljömedvetenhet, bättre möjligheter att sortera avfall och början till finanskris.

Trots detta hävdar svenska forskare att det vi ser endast är ett tillfälligt trendbrott.¹⁷ Vårt sopberg förutspås vara fem gånger så stort år 2050, jämfört med i dag. Vi är på väg mot en ”avfallsinfarkt”, orsakad av konsumtionsökningen. Satsningen på energiutvinning och återbruk har gjort nytta, medan en förebyggande minskning av själva mängden sopor har lämnats därhän. Vi måste bättre fokusera på åtgärder så långt ”uppströms” som möjligt, det vill säga helst redan innan varan är producerad.

Den mat som de svenska hushållen slänger i slasken, soppåsen eller komposthinken orsakar ett synnerligen onödigt bidrag till utsläppen av växthusgaser. Mellan tio och femtio procent av all vår mat äter vi aldrig upp. Siffrorna skiljer sig beroende på vilket livsmedel det handlar om; lagringsdugliga produkter eller känsliga färskvaror. Den totala mängden onödigt matavfall beräknas till 900 000 ton per år från svenska hushåll. Produktionen av dessa livsmedel beräknas orsaka utsläpp av 1 860 000 ton koldioxidekvivalenter per år. Siffran motsvarar de årliga utsläppen från närmare 700 000 bilar eller från 460 000 oljeeldade villor.

¹⁷ Avfallsforskaren Johan Sundberg, vid forskningsföretaget Profu i Göteborg.

Cirka 18 procent av all mat som slängs går fortfarande bra att äta. Svinnet är dessutom stort i hela livsmedelskedjan, från jorden till bordet. Amerikanska forskare har räknat ut att 40–50 procent av alla livsmedel som är klara att skördas aldrig når till tallrikarna. Stora delar försvinner redan under produktionsstadiet.

Felaktig hantering av farligt avfall kan innebära stora risker för människor och miljö. Fortfarande blandas en del av det farliga avfallet med hushållssoporna; beräkningar visar att mellan 4 000 och 6 000 ton farligt avfall passerar varje år genom den vanliga sophanteringen.

Exporten av farligt avfall till fattiga länder är ett allvarligt miljö- och rättviseproblem. Att fattiga länder tar hand om de rikas farligaste sopor kan vi aldrig acceptera.

Så når vi våra mål

Den tidigare socialdemokratiska regeringen lyckades, som ett av få länder i världen, bryta det negativa sambandet mellan tillväxt och utsläpp. Vi vill fortsätta på den linjen och också bryta sambandet tillväxt och avfall. Detta skall ske genom en mängd åtgärder, genomförda på ett så tidigt stadium som möjligt; till exempel att minska energiåtgången i tillverkningen av produkter, att ge produkterna längre hållbarhet, att förenkla demonteringen av produkter, att förbättra återanvändningen av produkter etcetera.

För att kunna ställa tydligare krav på tillgången till återvinningsstationer vill vi se ett system med regionala insamlingskvoter.

Vi anser att kombinationen avfallsförbränning med kraftvärme, biogasproduktion genom rötning och kompostering är en bra mix att gå vidare på för att minska utsläppen. Deponier lär vi få acceptera också i framtiden, men de skall ses som ett komplement till förbränning och återvinning och de skall fokusera på industriavfall, förorenad jord och förbränningsrester.

Vi anser att fokus ska ligga på hanteringen av avfallet, det är där miljönyttan finns, och inte på transporten av det. Rätt avfallshantering ger enorma miljövinster jämfört med dålig eller icke existerande avfallshantering. Möjligheter att skapa nya och utvecklande jobb inom återvinningsverksamheterna skall utnyttjas.

Storstaden och miljön – Den hållbara staden

Så vill vi ha det

Vi vill bygga den ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbara storstaden där människors livskvalitet kan öka. Vi skall ha en god ekonomisk utveckling och en social utveckling och sammanhållning i våra storstäder samtidigt som storstadens miljöbelastning minskar.

Vår miljöpolitik syftar därför till att skydda både människors hälsa och vårt naturkapital, samtidigt som den förenar välfärd med goda förutsättningar för tillväxt och ekonomisk utveckling. Vi anser detta vara ett samhällsansvar – ett gemensamt uppdrag. Socialdemokratisk miljöpolitik har människan i centrum. Människors hälsa och miljön går före marknaden.

För att nå vårt mål, den hållbara storstaden, krävs tydliga mål, strikta regelverk, ökad kunskap och kraftfulla incitament för ständiga förbättringar. Vi vill ta ansvar för en regional storstadsutveckling där framtidens hot blir till möjligheter, där kreativitet och kunskap används för att gå före i en utveckling som efterfrågas på en global marknad.

Vi vill därför att våra storstadsregioner skall vara Sveriges fönster mot världen. Våra teknik- och kunskapsintensiva storstadsregioner har goda förutsättningar för att bli den hållbara storstadens förebilder. Våra storstäder skall vara en öppen plats för forskarsamhällets idéer och investeringsvilligt kapital. Genom samordnad regional miljöpolitik vill vi i våra storstäder skapa en ”grön marknadsplats” med kraft att påverka såväl nationella som europeiska beslut.

Vi står för en offensiv och ambitiös miljöpolitik som bygger på en helhetssyn. Miljöpolitiken är en integrerad del av välfärdspolitiken där människors hälsa, god miljö och välfärd för alla hänger ihop och värnas. Med ett fortsatt sådant synsätt på miljöpolitiken ska vi nå vårt mål – den hållbara storstaden.

Problemen i dag

År 2007 nåddes en anmärkningsvärd vändpunkt i jordens historia. För första gången någonsin var städernas invånarantal högre än landsbygdens. Befolkningen i det växande antalet storstäder på jorden ökar dramatiskt. Och den globala urbaniseringen fortsätter. Sverige utgör inget undantag. Inflyttningen till våra städer, inte minst till våra tre storstadsregioner, fortsätter och ökar. Utvecklingen i våra städer och storstäder kommer därför att ha en stor inverkan på hur vi kan motverka klimatförändringarna och andra miljöhot och samtidigt uppnå en hållbar tillväxt och goda livsvillkor.

Storstädernas attraktionskraft – i form av en bred arbetsmarknad, det stora antalet olika utbildningsinstitutioner, det rika utbudet av kommersiell service och mångfalden i kulturutbudet – har i dag en baksida. Det ökande befolkningstrycket i storstäderna skapar stora och allvarliga miljö- och hälsoproblem.

Den ökande fordonstrafiken i våra storstäder – såväl personbilstrafiken som yrkestrafiken – skapar stora och allvarliga luftföroreningar, samtidigt som fordonens utsläpp av koldioxid är en starkt bidragande orsak till klimatförändringen. Luftföroreningar utomhus kommer från ett stort antal källor som till exempel trafiken (som i stadsmiljö är den dominerande källan), uppvärmning, långdistanstransporter och industriprocesser.

Luftföroreningar utomhus är en betydande orsak till ohälsa. Förkortad livslängd, sjukhusvistelser, besvär med luftvägarna samt cancer är de allvarligaste orsakerna till ohälsa. Antalet lungcancerfall till följd av föroreningar i våra svenska städer uppskattas till mellan 100 och 200 fall per år och andra cancerformer bedöms mellan 100 och 1 000 fall per år härröra från luftföroreningar.

Luftkvaliteten i våra tätorter har i flera avseenden förbättrats under de senaste årtiondena. Halterna av ozon, partiklar och cancerframkallande ämnen är dock alltjämt höga. Inte minst i våra storstäder.

Den täta europeiska storstaden – som våra svenska storstäder är exempel på – med gator och kvarter skapar korta avstånd och bra förutsättningar för service och kollektivtrafik. Men samtidigt ser vi hur etableringen av externa köpcentra och stormarknader och utglesningen av bebyggelsen ökar vårt bilberoende och försvagar våra stadskärnor. Det är en utveckling som leder till mindre attraktiva städer, större klimatpåverkan och ökade bullerproblem.

I dag kan till exempel krav på bullernivåer invid fasaderna försvåra en förtätning av våra storstäder, som är viktig för att minska behovet av transporter. I praktiken riskerar bebyggelsen att få anpassa sig till trafikens krav i stället för tvärtom.

Bebyggelse i och kring naturområden – inte minst nära vatten – i våra städer/storstäder har gjort att möjligheterna att röra sig fritt i naturen och/eller att ha nära tillgång till ett naturområde för rekreation och friluftsliv har minskat. Inte minst i våra storstäder har vi kunnat konstatera hur strandskyddsbestämmelserna luckras upp genom alltför vidlyftiga dispensbeslut. Allemansrätten behöver ständigt försvaras.

Så når vi våra mål

Vi vill göra den utvecklingskraft och befolkningstillväxt som våra storstäder representerar till en kraft för hållbar utveckling. Vi vill ta vara på de möjligheter som finns i en storstadsregion med stora befolkningskoncentrationer och potentiella samordnings- och effektivitetsvinster. Investeringar och samhällsplanering måste präglas av långsiktighet och värnande av gemensamma tillgångar.

I syfte att värna grönområden vill vi prioritera förtätning vid nyproduktion av bostäder samtidigt som gränsvärden för buller respekteras och vidmakthålls genom bra planering.

Storstädernas bevarade naturområden med skogar, levande landsbygd, sjöar och skärgård är en omistlig tillgång för såväl storstädernas växande befolkning som den viktiga besöksnäringen. Allmänhetens möjligheter till friluftsliv och rekreation har stora miljömässiga och sociala värden. Vi vill att kommande generationer ska ges samma möjlighet att ta del av storstadens variationsrika natur som dagens invånare. Därför ska naturområden i allmän ägo bevaras och strandskyddet värnas. Särskilda projekt för att öka tillgängligheten till tätortsnära natur skall prioriteras.

I genomförandet av vår miljöpolitik spelar den offentliga sektorn en avgörande roll som förebild för företag och allmänheten och som drivkraft för att skynda på en miljömässig hållbar utveckling. Det handlar bland annat om miljökrav i offentlig upphandling och exploateringsavtal, men också om att den egna, kommunala verksamheten skall vara i framkant av utvecklingen. Såväl kommunernas verksamhet som egna bolag bör miljöcertifieras i syfte att garantera ett ständigt förbättringsarbete. Särskilda mål och strategier skall tas fram för klimat- och energiområdet. Särskild uppmärksamhet ges

energieffektivisering i den offentliga sektorn. Storstadsregionernas företag skall stimuleras att ta miljöhänsyn. Miljötillsyn och offentlig upphandling är medel i detta syfte.

Storstadsregionernas medborgare skall ges möjlighet att göra bra miljöval i vardagen. Det skall vara enkelt att leva miljövänligt. Kollektivtrafiken skall prioriteras och antalet resenärer öka, avfallshanteringen effektiviseras, energieffektivisering stimuleras och konsumentvägledningen stärkas.

Vi vill investera i en bättre kollektivtrafik i storstadsregionerna. Att resa kollektivt är att resa hållbart. Att investera i kollektivtrafiken är därför en av de viktigaste nycklarna för att nå målet hållbara transporter – och därmed också den hållbara storstaden.

Behoven av snabba, klimatomått hållbara och säkra transporter fortsätter att öka i våra storstadsregioner. I takt med att busstrafik, pendeltåg och annan spårbunden trafik erbjuder allt kortare restider blir arbetsmarknadsregionerna större och möjligheterna att studera på annan ort ökar. Bra kollektivtrafik är med andra ord en viktig tillväxtfaktor. Vi vill att den positiva utvecklingen med förbättrade pendlingsmöjligheter skall fortsätta. Vi vill öka de statliga investeringarna i kollektivtrafikens infrastruktur, i vagnpark, fler spår, nya stationer, ökad turtäthet och låga avgifter.

Vi vill även att kollektivtrafiken får en större roll i samhällsplaneringen än i dag. Nya bostads-, arbetsplats- och handelsområden skall byggas så att det är enkelt att komma dit med buss, spårvagn eller tåg. Vid planering av nya områden skall krav finnas på att redovisa områdenas kollektivtrafikförsörjning.

Trängseln på vägarna i storstäderna kan avlastas genom att kompletteras med fler infartsparkeringar. Det är också viktigt att underlätta för fler människor att oftare välja att åka kollektivt.

Ytterligare ett sätt att minska biltrafiken i storstäderna är att på olika sätt stimulera tillkomsten av så kallade bilpooler. Bilpooler gör att man kan använda bilen när man verkligen behöver, men samtidigt låta kollektivtrafiken stå för de dagliga resorna till och från arbetet. Bilpooler kan inrättas både på arbetsplatser och i bostadsområden. Kommunala arbetsgivare eller allmännyttan skulle exempelvis kunna gå före. Genom att enbart köpa in

miljövänliga bilar kan bilpoolerna ytterligare bidra till utsläppen av koldioxid och andra luftföroreningar minskar.

Avfallshanteringen i våra storstäder måste utvecklas och effektiviseras. Det måste vara enkelt att sopsortera. Vi vill använda och utveckla nya lösningar för insamling av avfall och förpackningar, exempelvis med sopsugar.

Vi vill också kraftigt öka mängden ekologiska livsmedel i storstadskommunernas egen verksamhet, exempelvis i skolorna och äldreboenden.

Sammanfattning av våra viktigaste förslag

- Fortsätt använd nationella miljömål som styrmedel. Lyft dock tydligare fram klimatfrågan och relatera målen bättre till varandra.
- Vi vill se en grön skatteväxling i miljöpolitiken som också stimulerar nya jobb. Det som är bra för miljön skall stimuleras med sänkt skatt eller ökade anslag. Miljösatsningarna kan finansieras med skatte- och avgiftshöjningar på sådant som skadar miljön.
- Den offentliga sektorn skall alltid upphandla de produkter som är mest miljövänliga och energieffektiva. Lagen om offentlig upphandling behöver ses över.
- FN:s miljöprogram UNEP behöver utvecklas och ges en tyngre roll i FN:s arbete. Miljöfrågorna behöver lyftas i de internationella handelsförhandlingarna. En del av de svenska biståndsmedlen skall användas till miljöinsatser.
- Vi vill fortsätta avsättningen av statlig mark och inrättandet av naturskyddsområden för att skydda känsliga miljöer. Insatser bör vidtas för att ytterligare förbättra tillgängligheten till områdena.
- Miljöbalken skall klimatanpassas.
- Antalet vargar i Sverige kan öka under förutsättning att möjligheterna till skydds jakt men också kvotjakt på varg i områden med särskilt stora problem ökar och inaveln bland Sveriges vargar minskar.
- Allemansrätten skall bevaras.
- Strandskyddet behöver stärkas genom att det ges status som Riksintresse. Undantag skall kunna ges för glest befolkade områden med begränsat exploateringsstryck mot sina stränder.
- Skogsproduktionen kan öka genom effektivare skogsförvaltning och skogsgödsling – med naturgödsel – på de ställen där inte gödslingen riskerar att bidra till ökad övergödning. Samtliga skogsägare bör omfattas av tydliga krav på röjning.
- Alla kommuner skall vara skyldiga att ha planer för reservvattentäkter och nödvattenförsörjning. Vattenskyddsområden skall kräva särskilda miljöhänsyn vid exploatering. Vattentillgångar skall inte privatiseras utan vara ett fortsatt offentligt åtagande.
- Vi vill se en statlig havsstrategi och att kustkommunerna antar särskilda havsbruksplaner, gärna i regional samverkan. En ny central myndighet bör utses med ansvar för havsmiljö och fysisk planering av hav och sjöar.

- Det krävs kraftfulla åtgärder som minskar övergödningen från jordbruket; fler våtmarker för att stoppa läckaget, odling av fånggrödor och anläggning av skyddszoner, begränsning av stallgödselspridningen på åkermark, intensifierat internationellt samarbete samt utbildning av och information till jordbrukare.
- Det krävs internationella överenskommelser som reglerar miljökrav på fartyg och fartygens rutter och farleder.
- Orenat latrinavfall från färjor och kryssningsfartyg bör förbjudas, liksom toalettavfall från fritidsbåtar i hav och insjöar. För att åstadkomma detta skall våra hamnar erbjuda gratis tömning av tankar.
- De beslut om fiskekvoter som fattas inom EU skall obestriddigt vara baserade på vetenskapliga bedömningar.
- Vi vill ha ett nytt system för fiskerättigheter. Fiskare får upphandla fiskerättigheter för en viss geografisk havsyta som bara de får fiska i. Fiskekvoter skall vara båtanknutna, efter norsk modell. Fångsträttigheter bör kunna köpas och säljas. Känsliga områden skall helt kunna undantas från fiske.
- Vi vill att reformeringen av EU:s jordbrukspolitik fortsätter. Jordbruksstöden skall avvecklas och importtullarna tas bort. Så länge stöden finns kvar borde de dock kunna få en tydligare miljö- och klimatinriktning.
- Tydliga miljökrav skall ställas även på de jordbruksvaror som vi importerar.
- Målet bör vara att minst 15 procent av Sveriges jordbruksmark skall vara ekologiskt odlad år 2015 och minst 30 procent år 2020. Dessutom bör minst 25 procent av livsmedelskostnaderna i den offentliga upphandlingen gälla ekologiskt producerade livsmedel senast år 2015.
- Genmodifierade organismer skall kunna godkännas för odling och foder endast om de är säkra ur hälso- och miljösynpunkt. Vi kan tänka oss GMO-fria zoner i Sverige. Vi motsätter oss patent på gener. Alla livsmedel som innehåller GMO skall tydligt märkas.
- Kravet att farliga ämnen skall ersättas med mindre farliga alternativ om sådana finns bör gälla ännu fler ämnen i REACH. Det bör vara möjligt att genom REACH också förbjuda lågvolykmkemikalier som lätt kan ersättas med säkrare alternativ.
- Vi vill se en utökad kontroll av kemikalier genom att Kemikalieinspektionen ges utökade resurser. Kontrollen av de varor som säljs i butikerna behöver förstärkas.
- Staten behöver vara med och stödja forskning och utveckling både av alternativ till plast, återvinning av oljebaserad plast samt framställning av biologiskt nedbrytbar plast ur nya råvaror, som exempelvis skogsråvara.

- Vi behöver gå vidare inom den Europeiska unionen och skärpa lagstiftningen så att tungmetaller fortsätter att fasa ut i produkter.
- Vi förordar att en avgift tas ut av särskilt miljöfarlig verksamhet för att finansiera en fond som skall kunna användas för att sanera förorenade mark- och vattenområden. Avgiften skall baseras på företagets produktionsvolym och vilken slags verksamhet företaget ägnar sig åt.
- Vi vill skärpa producentansvaret i EU vad gäller miljöfarligt avfall som elektronikavfall eller avfall som innehåller tungmetaller. Sådant miljöfarligt avfall skall inte få exporteras till länder utanför unionen utan ett särskilt tillstånd.
- Vi vill se ett klimatmärkningssystem för, i ett första skede, mjölk, ägg, mjöl och ett antal andra basvaror.
- Vi vill bryta sambandet mellan tillväxt och avfall. Detta skall ske genom att minska energiåtgången i tillverkningen av produkter, ge produkterna längre hållbarhet, förenkla demonteringen av produkter och förbättra återanvändningen av produkter.
- Vi vill göra den utvecklingskraft och befolkningstillväxt som våra storstäder representerar till en kraft för hållbar utveckling.
- Kollektivtrafiken skall prioriteras i våra storstäder och antalet resenärer öka, avfallshanteringen effektiviseras, energieffektivisering stimuleras och konsumentvägledningen stärkas.

